

אירוע ט': אירועי כפר מנדא ביום 03.10.00 - מות ראמז

בושנק ופציעת עאלם נידאל ומחמוד חושאן

רקע

1. ביום 03.10.00 הגיעו כוחות משטרה לכביש 784, סמוך לכניסה הראשית לכפר מנדא, על מנת לטפל באירועי הפרות סדר בהם נטלו חלק עשרות מאנשי הכפר. במהלך אותם האירועים, בשעות הערב, נפגעו שלושה מתושבי הכפר: ראמז בושנק, שמת מפצעיו לאחר מכן (להלן – המנוח), עאלם נידאל (להלן – נידאל) ומחמוד חושאן (להלן – חושאן).

2. השתלשלות אירועי היום תוארה על ידי ועדת אור כדלקמן¹:

"148. כפר מנדא שוכן בצמוד לכביש 784 (להלן: הכביש הראשי), בין צומת המוביל לבין צומת מורשת. בתי הכפר נמצאים משני צידי הכביש. כן משתרעים משני צידי הכביש שטחים חקלאיים מעובדים, כרמי זיתים וגידולי שדה, השייכים לתושבי כפר מנדא. מכביש 784 קיימות שלוש כניסות לחלקו המזרחי של כפר מנדא. הכניסה הדרומית ביותר היא הכניסה הראשית (להלן: הכניסה הראשית) [ב]. כניסה זו היא בצומת של כביש 784 והכביש הראשי של הכפר. 250 מטרים צפונית לכניסה הראשית נמצאת הכניסה המשנית לכפר (להלן: הכניסה המשנית) [ג], וכ-380 מטרים צפונית לה, בעיקול שבכביש 784, נמצאת הכניסה הצפונית [ד]. 410 מטרים מערבה לכניסה זו, בהמשך הכביש, נמצאת תחנת הדלק "אור חן" ("רה סול" בתקופת האירועים).

149. בימים 1.10.00 ו-2.10.00 אירעו בכפר מנדא התנגשויות קשות בין תושבים מקומיים לבין כוחות משטרה, אשר הוזעקו למקום כדי לשמור על הסדר ולמנוע חסימת כבישים ופגיעה באזרחים תמימים. תיאורנו אירועים אלה בשער השני של הדין וחשבון, העוסק במהלכם הכרונולוגי של אירועי אוקטובר.

ביום 3.10.00 הסתמנה רגיעה משמעותית באירועים בכלל המגזר הערבי. היה זה יום בו התקיימה בירושלים פגישה בין נציגי ציבור מהמגזר הערבי לבין ראש הממשלה. בפגישה השתתף גם מר זידאן, ראש המועצה המקומית כפר מנדא. חרף מגמה כללית זו, היו האירועים בכפר מנדא, ובעיקר תוצאותיהם, קשים ביום זה יותר מאשר ביומיהם שקדמו לו.

150. בעקבות אירועי 1.10.00 ו-2.10.00, הוקצה ביום 3.10.00 כוח יס"מ לכיש, בפיקודו של רב פקד דוד אנקונינה, לשמירה על כביש 784 בין צומת מורשת לבין צומת המוביל. משעות הבוקר סרקו ניידות של יס"מ לכיש את קטע הכביש האמור, במטרה לשמור אותו פתוח לתנועה. כוח מיחידת רותם של משמר הגבול סייר אותו זמן בכביש 781 בין צומת מורשת לבין אעבלין. במהלך הבוקר התקבלו הודעות מאזרחים, כי מיידים עליהם אבנים בכניסה הראשית לכפר מנדא [ב]. בד בבד הועבר לכוחות בשטח מידע על

¹ ר' סעיף 148, עמ' 404 ואילך לדו"ח הוועדה.

התגודדות צעירים בכניסה לכפר מנדא. בעקבות זאת הגיעו השוטרים לכניסה לכפר מנדא, שם פגשו את קצין הביטחון של המועצה המקומית, עלי טאהא. טאהא הודיע לשוטרים שהמצב נתון בשליטה ושהוא ירגיע את הצעירים. הוא הצליח בכך והשוטרים עזבו את המקום. תקריות נוספות של זריקת אבנים אירעו מספר פעמים במהלך היום, ובכל פעם הצליחו אנשי ציבור מקומיים להרגיע את מפרי הסדר.

בשעות אחר הצהריים, בעקבות אירוע נוסף של הפרות סדר ויידויי אבנים בכניסה הראשית [ב], הזעיק הצוות המסייר את כל כוח היס"מ. השוטרים הגיעו למקום ואז החלו להתגודד צעירים נוספים ויידו בהם אבנים. מספר אישי ציבור ניגשו אל רב פקד אנקונינה ואמרו לו שהם ירגיעו את הצעירים, אך הפעם לא הצליחו לעשות כן והפרת הסדר נמשכה. השוטרים התמקמו בכביש הראשי המוביל מהכניסה הראשית לתוך כפר מנדא, מערבית למרכז קניות בשם "קסטל" [ה]. בקטע הכביש שבין הכניסה המזרחית של מרכז הקניות לבין תחנת הדלק "סונול" [ו], הונחו מיכלי אשפה, אשר נגררו למקום בידי צעירים מקומיים. הצעירים הסתתרו מאחורי פחי האשפה ותקפו את השוטרים בידי אבנים, תוך שימוש בקלע דוד. השוטרים הגיבו בירי של גלילוני גומי לעבר המתפרעים. לכוח המשטרה היתה כמות קטנה של תחמושת לפיזור המון. הבעיה של היעדר כמות מספקת של אמצעים לפיזור המון הועלתה עוד בבוקר אותו יום בפני מפקד הגזרה, סגן ניצב ירון מאיר, שלא יכול היה לסייע כיוון שלטענתו לא היה לו מלאי תחמושת.

במקביל להתנגשות באזור הכניסה הראשית, התפתחו אירועים דומים באזור הכניסה המשנית [ג]. גם שם גררו מתפרעים עגלת אשפה לתוך הכביש, הסתתרו מאחוריה והשליכו אבנים לכיוון השוטרים. השוטרים הגיבו שוב בשימוש באמצעים לפיזור המון, גז מדמיע וגלילוני גומי, כדי לפזר את מפרי הסדר. עם תחילת ההסלמה באירועים, הודיע רב פקד אנקונינה על כך ליחידת רותם שהיתה באזור והורה לה להיות בכוננות. כשעה לאחר מכן הזעיק אנקונינה את היחידה כדי שזו תסייע להתמודד עם האירועים בצומת מנדא. שוטרי יחידת רותם הגיעו למקום בערך בשעה 16:00, והתמקמו הן בכניסה הראשית לכפר [ב] והן בכניסה המשנית [ג]. גם לאחר שהגיעו שוטרי יחידת רותם נמשכו האירועים במתכונת דומה. בשלב זה, הציתו המתפרעים בכניסה הראשית לכפר קוצים שהיו בשטח חקלאי מצפון למרכז הקניות "קסטל" [ה]. האש התפשטה צפונה ושרפה את הקוצים בשטח נרחב עד לכניסה המשנית לכפר.

151. לקראת הערב, החלו מפרי הסדר, שעמדו על הכביש המוביל לתוך כפר מנדא, לאגף את השוטרים שעמדו בכניסה הראשית מצפון ומדרום [ב], וליידות אבנים לעברם ולעבר הכביש הראשי. המתפרעים החלו גם לירות זיקוקים לעבר השוטרים מאזור של ערימות חצץ מדרום לכניסה הראשית [ז]. השוטרים עשו שימוש בירי זליל של גז מדמיע ושל גלילוני גומי, עקב המחסור בתחמושת. בשלב מסוים הגיעו לכפר מנדא רב פקד גיא רייף ופקד עאוני עטאללה מתחנת משגב. השניים הגיעו לאזור הכניסה הראשית [ב], שם פגשו את עלי טאהא, קצין הביטחון של המועצה המקומית. במקום היה גם רב פקד אנקונינה. טאהא ביקש שכוח המשטרה ייסוג מן המקום ויאפשר לממלא מקום ראש המועצה, מר מוחמד קדח, שהיה בדרכו למקום, להרגיע את המצב. הוא אף קישר טלפונית בין רב פקד רייף לבין מר מוחמד זידאן, ראש המועצה המקומית. בהמשך

לשיחה זו, הגיע לכניסה הראשית מר קדח. גם מר קדח בא בדברים עם רב פקד רייף. תוכנה של שיחה זו שנוי במחלוקת. מכל מקום, מפגש זה לא הצליח להרגיע את המצב והאירועים במקום נמשכו. בסמוך להידברות זו בוצעה "הסתערות" של שוטרים לעבר המתפרעים כדי להדפם. לפי עדויות שבאו בפנינו בוצע בשלב זה של ההידברות ירי של אש חיה באוויר על ידי רב פקד רייף.

152. זמן מסוים לאחר ההידברות עם מר קדח עזב רב פקד רייף את המקום ונסע לאזור הכניסה המשנית לכפר מנדא [ג]. באתר זה הופלו עמודי תאורה והכביש נחסם לחלוטין. על פי חלק מהעדויות, נסע רייף לכיוון חסימת הכביש וגם שם ביצע ירי של כדורים חיים באוויר. רייף הכחיש את הטענה, שלפיה ירה בכניסה המשנית. לדבריו, הוא ניסה ליצור קשר עם שוטרים של אגף התנועה בתחנת "אור חן" אך לא הצליח וגם לא יכול היה להגיע אליהם עקב חסימת הכביש. בכניסה המשנית [ג] נפגש רייף עם עלי זידאן, מנהל אגף חינוך, תרבות וספורט במועצה המקומית כפר מנדא. זידאן דיווח לו, כי תושב מקומי נפגע בראשו מאש חיה. לאחר מכן נסע עלי זידאן לכניסה הראשית לכפר [ב], שם בא בדברים עם רב פקד אנקונינה, מפקד הכוחות שבמקום. זידאן העיד, כי לאחר ההידברות בינו לבין אנקונינה הוא פנה למפגינים והשיג את הסכמתם להתפזר, אם המשטרה מצידה תיסוג מהמקום. לטענתו, סירב רב פקד אנקונינה ואמר שעל המפגינים להיסוג קודם. בשלב זה הגיעה הידיעה על פטירתו של המנוח ראמז בושנאק, תושב המקום. זידאן הודיע על כך לאנקונינה ואף אמר לו שאם לא יסוג יהיה טבח, שכן מפרי הסדר יגיעו אליו. בסמוך לאחר מכן עזבו השוטרים את המקום...".

3. הועדה קבעה, שהראיות שהונחו בפניה מצביעות על כך שהמנוח והפצועים נפגעו, ככל הנראה, בשלב ההסתערות של אנשי המשטרה לעבר המתפרעים.

כן קיבלה הועדה את עמדת אנשי כפר מנדא לפיה נורתה לעברם אש חיה במהלך אותה ההסתערות²:

"האם נפגע המנוח ראמז בושנאק מירי שבוצע בידי אנשי המשטרה באותו יום? בהקשר זה מייחסת הועדה חשיבות רבה לאירוע של הסתערות שוטרים לעבר המתפרעים, זמן לא רב לאחר שיחתו של גיא רייף עם מוחמד קדח. חשיבותה של הסתערות זו היא בכך שאירעה בערך בזמן בו נפגע ראמז בושנאק. על פי חומר הראיות שבפנינו, ניתן לקבוע כי המנוח ראמז בושנאק נפגע זמן קצר אחרי ההידברות בין גיא רייף לבין מוחמד קדח, והיה זה לפני השיחה בין דוד אנקונינה לעלי זידאן, בה ידע זידאן לומר לאנקונינה כי יש הרוג במקום. הפגיעה במנוח ראמז בושנאק אירעה, אפוא, בקטע הזמן שבין שתי השיחות האמורות, כחצי שעה לערך. בפרק הזמן האמור התרחשה ההסתערות.

לגרסת השוטרים, אין כל אפשרות שבושנאק נפגע במהלך ההסתערות. השוטרים העידו, כי ירו גלילוני גומי לעבר צעיר שירה אבנים לעברם בקלע והסתתר מאחורי עגלת הזבל שבאמצע הכביש, ומיד לאחר ירי זה הם הסתערו לכיוון מחסום פחי האשפה. לטענתם, נפל הצעיר עם הקלע ונגרר לאחור על ידי צעירים אחרים. במהלך ההסתערות,

² ר' סעיף 153, עמ' 406-407 לדו"ח הועדה.

או בסמוך לה, נורה על ידי אחד השוטרים רימון גז, שפגע בפח האשפה והתגלגל חזרה לכיוון השוטרים, שנפגעו מהגז ונסוגו. שלושה מהשוטרים הגיעו לקו פחי האשפה ונשארו שם עד ששאר השוטרים נסוגו, ואז נסוגו אף הם. השוטרים לא הותקפו על ידי ההמון ולא עשו שימוש באמצעים לפיזור המון. לגרסתם, לא היה במהלך ההסתערות ירי של גלילוני גומי או של ירי אש חיה. ירי של גז מדמיע וגלילוני גומי נעשה רק לפני תחילת הריצה.

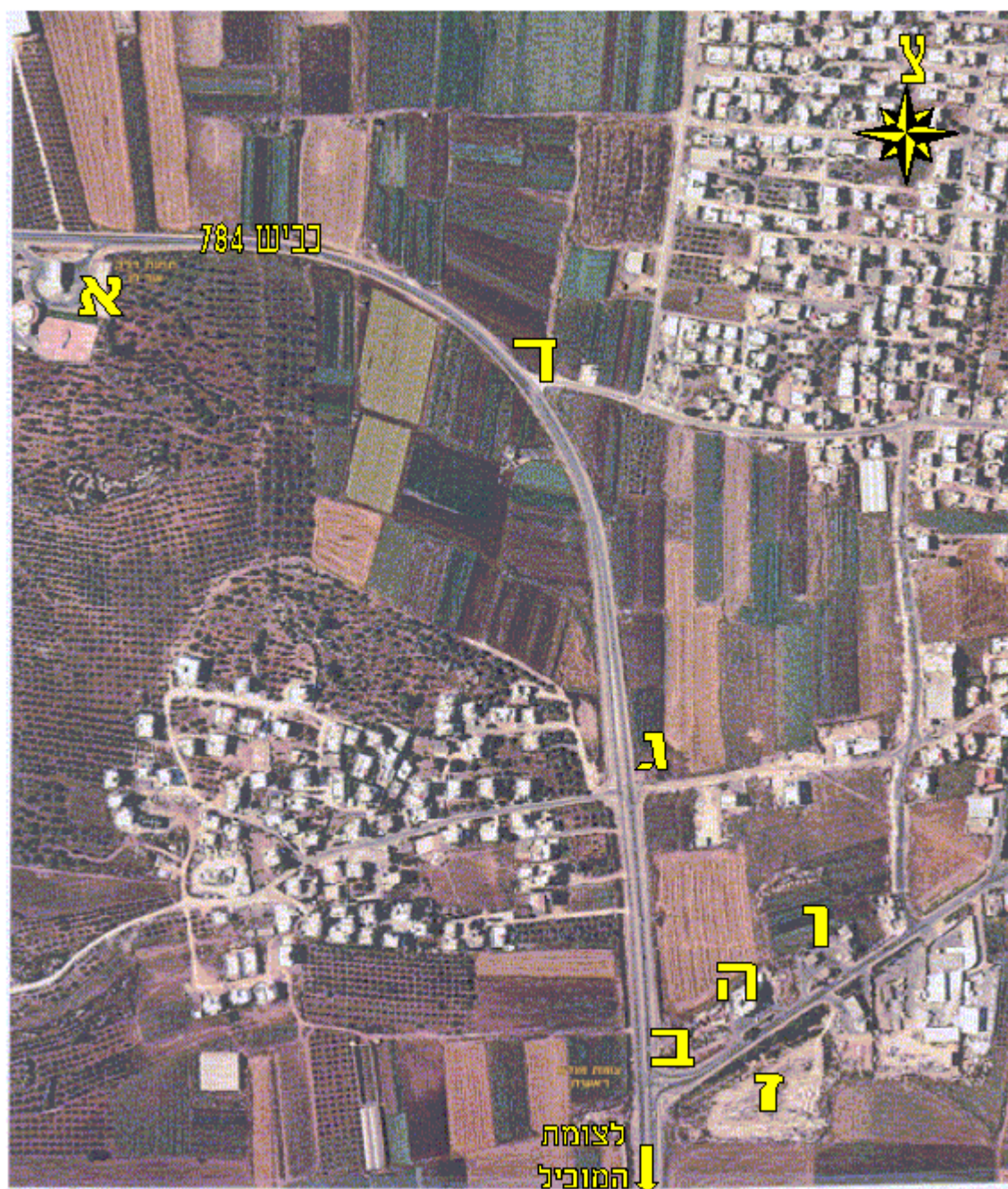
לעומתם, גרסת צעירים מבני המקום היא, שבמהלך ההסתערות ביצעו השוטרים ירי של אש חיה לעברם. לטענתם, נפגעו במהלך ההסתערות שני צעירים מקומיים, נידאל עאלם ומחמוד חושאן, שעה שאלה נמצאו על הכביש המרכזי המוביל לכפר, בין שתי תחנות הדלק שמשני צידי כביש זה. לטענתם, בפרק זמן זה של ההסתערות נפגע גם המנוח בושנאק. שני אחיו של המנוח ראמז בושנאק - חלמי בושנאק וראפע בושנאק - וכן העד מג'די זידאן העידו, כי המנוח נפגע במהלך הסתערות זו, כששהה במתחם תחנת הדלק סונול במקום עליו הצביע האח חלמי. על פי עדותם, נפגע המנוח ראמז בושנאק שעה שהשוטרים ירו ירי מסיבי ממספר כלי נשק לעבר המתפרעים, ובשלב זה נפגעו גם עאלם וחושאן. עדויות אלה, בתשתיתן, אמינות בעינינו.

4. עוד קבעה הועדה, כי במהלך האירוע ירה רייף כלפי מעלה אש חיה ללא הצדקה³:

"במסגרת האזהרה לפי סעיף 15 לחוק ועדות חקירה שנשלחה לגיא רייף, יש התייחסות לירי שירה גיא רייף בכפר מנדא ביום 3.10.00 בערב. העידו על כך עאוני עאטללה, אשר הגיע עם רייף למקום, והשוטרים דוד אנקונינה, דביר שיטרית, אורן צריקר ואחרים. על אף סתירות שנתגלו בין עדויות העדים, שוכנענו שגיא רייף ביצע ירי אש חיה כלפי מעלה מרובה שהיה עימו. הירי בוצע סמוך לשיחתו עם מוחמד קדח ולא היתה לו כל הצדקה בנסיבות המקרה, כפי שהעיד על כך רב פקד אנקונינה."

³ ר' סעיף 155, עמ' 408 לדו"ח הועדה.

5. להלן, התרשים ששימש את ועדת אור במסגרת בחינת האירוע:

מקרא:	א-תחנת דלק "אור חן"	ב-צומת הכניסה הראשי לכפר	ג-צומת הכניסה המשני לכפר
	ד-צומת הכניסה הצפוני לכפר	ה-מרכז מסחרי "קסטל"	
	ו-תחנת דלק "סונול" – מיקום הנפגע בושנק	ז-ערימות חצץ	

6. בסוף דבריה, המליצה הועדה, כי מח"ש תחקור תיק זה⁴:
"אנו ממליצים, כי המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים תחקור את אירועי
כפר מנדא ביום 3.10.00, ותחליט על יסוד הממצאים שתאסוף אם יש מקום לנקוט
הליכים כנגד מי מן המעורבים באירועים אלה."

תמצית העובדות בפרשה

7. על פי הראיות, במהלך האירוע, ניצבו חלק מהשוטרים שהיו במקום בכניסה המשנית לכפר.
כניסה זו, המסומנת ג' בתרשים, מרוחקת על פי דו"ח הועדה מרחק של 250 מטרים מהכניסה
הראשית לכפר, המסומנת ב' בתרשים זה, שלמולה התרחשו האירועים בהם נפגעו המנוח
והפצועים.
8. בפני הועדה נשמעו ראיות רבות שמקורן בשתי "כתות העדים": כת תושבי כפר מנדא, שלפי
עדויותיהם ירו עליהם השוטרים שעמדו בכניסה הראשית אש חיה (כאמור, בשלב אותו מכנה
הועדה, "שלב ההסתערות") וכת השוטרים, לפיה לא נעשה כל שימוש באש חיה כלפי ההמון.
כאמור, בדו"ח מטעמה, אימצה הועדה את גרסאות אנשי כפר מנדא, שנתמכו גם בממצאים
רפואיים הנוגעים לאחד הפצועים.
- עם זאת, לא די היה באותן העדויות שנשמעו בפני הועדה על מנת למקד את החשד במי
מהשוטרים, כמי שביצע (או ביצעו) את הירי הפוגעני. יודגש, בהקשר זה, כי עולה מגרסת
אנשי כפר מנדא, שהעידו בפני הועדה, כי המדובר בשוטרים רבים, שניצבו בכניסה הראשית
לכפר ורצו לעברם תוך ירי אש חיה: ראה דבריהם של חלמי עבסאסי, אחי המנוח, המספר, כי
השוטרים נעמדו לרוחבו של הכביש, בשורה ורצו לעבר ההמון תוך ביצוע ירי, של אחיו הנוסף
של המנוח, ראפע וכן דברי מגד"י זידאן, אחמד אבו שנאק ומוצטפא אבו אל חלים.
9. יצוין, בנוסף, כי מהראיות שגבתה הועדה, עולה, כי המנוח נפטר מפגיעת קליע, שסוגו אינו
ברור וקיים סיכוי כי נותר בגופו. על פי חוות דעת מטעם פרופ' היס⁵, נגרם מותו של המנוח
עקב חבלת ראש, שגרמה נזק חמור למוח - כאשר סביר להניח כי המדובר בקליע. לדברי פרופ'
היס, לא ניתן לקבוע מהו סוג הקליע או מה היה טווח הירי והוא המליץ, בעדותו בפני הועדה,
להוציא את גופת המנוח מקברה, לצורך בדיקת דימות ובהנחה, כי ימצא בבדיקה זו קליע או
רסיס, להוציאו ולבדקו.
- אלא שמשפחתו של המנוח לא הסכימה לנתיחת גופתו⁶.

⁴ ר' סעיף 155, עמ' 408 לדו"ח הועדה.

⁵ ר' מ/840.

⁶ ר' מ/857 ועמ' 60 לדו"ח מח"ש.

10. כמו כן עולה מחומר הראיות, כי שני הפצועים נפגעו אף הם מקליעים: על פי המסמכים הרפואיים, נפגע נידאל מפצע יריה שחדר דרך ירך ימין ויצא דרך הבטן התחתונה וכן מפצע יריה ביד שמאל - לא נמצאו קליעים⁷. חושאן, שנפגע בבטנו, מסר לועדה שקית אטומה ועליה חותמת בית החולים רמב"ם ובה קליע חי⁸ שלטענתו הוצא ממנו.

11. מכל האמור לעיל, ניתן להעריך לכאורה, כי המנוח והפצועים נפגעו בשלב ההסתערות, על ידי אחד או יותר מהשוטרים שהיו במקום. לכאורה, אחד או יותר מאותם השוטרים עשה שימוש באש חיה, שכתוצאה ממנה נפגע הפצוע חושאן. אלא שלא היתה בעדויות שום ראיה בנוגע לזהות השוטר שפגע בפצועים או במנוח.

12. לאחר פרסום דו"ח הועדה, על מנת לנסות לברר את זהות השוטר או השוטרים שפגעו בנפגעים, תפסה מח"ש את כלי הנשק השייכים לעשרים ושמונה שוטרים שהיו מעורבים באירוע (מתוך 38 שוטרים שהשתתפו באירוע סך הכל, כעולה מדו"ח מח"ש). מח"ש תפסה את כל כלי הנשק שלדעתה היו רלוונטיים לאירוע, היינו כלי נשק שנישאו על ידי שוטרים שהשתתפו באירוע, שקוטרם היה 5.56 מ"מ, שהוא קוטרו של הקליע שאותו מסר חושאן לועדה. כלי נשק אחרים, שהקליע שלהם היה מקוטר שאינו זהה לקוטר האמור, לא נתפסו, שכן לא היה קליע להשוותו אליהם. בבדיקות שנערכו לכלי הנשק שנתפסו, לא נמצאה התאמה בין הקליע שהמציא הפצוע חושאן לבין אותם כלי נשק.

13. בעקבות בדיקת הצוות את מסקנות מח"ש, התברר כי יתכן שבאירוע נעשה שימוש בארבעה כלי נשק נוספים בקוטר הרלוונטי, ועל כן התבקשה מח"ש לתפוס ולבדוק גם ארבעה כלי נשק נוספים אלה. מתוך הארבעה, כלי נשק של אחד השוטרים לא נתפס מלכתחילה על ידי מח"ש מתוך טעות, ושלושת כלי הנשק האחרים היו כלי נשק שנמצא כי יתכן שבאחד מהם השתמש אחד השוטרים שהיה במקום, שכלי הנשק שלו לא נתפס מלכתחילה. לפיכך, בעקבות בקשת הצוות, נתפסו כל ארבעת כלי הנשק הללו ונבדקו. אלא שגם בבדיקות אלה לא נמצאה התאמה בין הקליע האמור לבין כלי הנשק הנוספים ולפיכך נמצא כי, לכאורה, הקליע שפגע בפצוע חושאן לא נורה מכלי הנשק שבהם כנראה עשו שני השוטרים הללו שימוש. יצוין, כי הבקשה לבצע בדיקה זו הועברה למח"ש אף שמלכתחילה היה נראה שהסיכוי למציאת התאמה בין הקליע לכלי הנשק הללו, הוא נמוך. אולם כדי למצות כל כיוון חקירה, הועברה למח"ש בקשה זו ובוצעה.

14. בנוסף, התבקשה מח"ש על ידי הצוות לאתר גם את שמונת כלי הנשק שהשתתפו באירוע, שהיו בקוטר שונה מקוטרו של הקליע שאותו מסר חושאן לועדה. המדובר בכלי נשק מקוטר 7.62 מ"מ. איתור כלי הנשק הללו התבקש למקרה שבעתיד תשנה משפחת המנוח את עמדתה ותסכים כי גופתו תוצא מהקבר על מנת שיוצא ממנה הקליע שפגע בה ויבדק ולמקרה שיתברר

⁷ ר' מ/252.

⁸ ר' מ/2642.

שקליע זה הינו מקוטר 7.62 מ"מ, היינו מקוטר שונה מאשר קוטרו של הקליע שפגע בחושאן. כיוון שיתכן שכך יתברר בעתיד, סברנו שיש מקום לתפוס כל כלי נשק שיכול אולי להתאים לקליע זה. בעקבות בקשה זו אותרו על ידי מח"ש כמעט כל כלי הנשק האמורים (שבעה מתוך שמונה) ואם בעתיד תשנה המשפחה עמדתה ותאפשר הוצאת הגופה ונתיחתה, ובעקבות כך יוצא מתוך הגופה הקליע שפגע בה, ניתן יהיה לתפוס את כלי הנשק הללו ולבצע בדיקת השוואה של קליע זה לא רק אל מול כלי הנשק מקוטר 5.56 מ"מ שנתפסו, אלא גם מול כלי הנשק מקוטר 7.62 מ"מ שייתפסו.

מכל מקום, בשלב הנוכחי, כל הבדיקות שנערכו לא הובילו לאיתור השוטר או השוטרים שירו ופגעו במנוח ובפצועים.

15. באשר לנסיבות מותו של המנוח ולשאלת צידוק הירי קבעה הועדה, כי לא באה בפניה טענה, כי במקום המצאו היווה המנוח סיכון לשוטרים שהצדיק שימוש בנשק קטלני, אם ירי אש חיה, אם ירי גלילוני גומי, לגביו⁹.

16. עם זאת יוער, בהקשר זה, כי מחומר הראיות עולה, כי בפני הועדה היו קיימות אינדיקציות לכך שהמנוח היה נחוש למות כ"שאהיד", כגון כתבה מעיתון "צאות אל חאק ואל חוריה", מיום 6.10.00¹⁰ בה נאמר:

"אביו של החלל מכפר מנדא: ראמז יצא מהבית כשהוא אומר אני הולך ליפול חלל בשביל אללה".

כמו כן הייתה בפני הועדה ידיעה מודיעינית לפיה¹¹:

"ראמז בושנק דיבר בעבר על התאבדות והיה בין המתפרעים המרכזיים מול השוטרים."

עוד נוסף, כי בידינו קטעי עיתונות נוספים הנוגעים למנוח, ובין היתר צוטט שם אחיו מוצטפא, כאומר:

"שניות לפני הארוע – ציפה לרגע הפגישה עם אללה ולמות כשהיד למען אלאקצא, הוא שאף להיות לשהיד, והשיג את מבוקשו. בעודו זורק אבן לעבר אנשי המשטרה אשר ניסו להיכנס לכפר, ובעודו מחייך וצוחק..."

מידע זה בדבר כוונותיו של המנוח להיות שהיד והיותו אחד מהמתפרעים, יכול היה להיות רלוונטי, אם היה ידוע מי היורה ואם היתה מתגלעת מחלוקת באשר לנסיבות הירי. אלא שכאמור, בשלב זה, אין כל אינדיקציה לזהות היורה.

⁹ ר' עמ' 408, סוף סעיף 154 לדו"ח.

¹⁰ ר' מ/3725.

¹¹ ר' מ/2529.

החלטת מח"ש והמלצה

17. לאור מצב הראיות, שנסקרו לעיל, החלטת מח"ש הייתה כי התיק יסגר בעילה של "עבריון לא נודע", וזאת לגבי הפגיעה במנוח ובפצוע נידאל, שמגופם לא הוצא קליע.

18. לגבי הפצוע חושאן, בעת כתיבת דו"ח מח"ש טרם התקבלה תוצאת בדיקת מז"פ לגבי השוואת הקליע לכלי הנשק שנתפסו, ולפיכך נמנעה מח"ש באותה העת מלהכריע בעניינו. תוצאות הבדיקה הגיעו זמן מה לאחר פרסום דו"ח מח"ש, וכאמור, התברר כי אין התאמה בין הקליע שהמציא חושאן לבין כלי הנשק שנבדקו. חוסר התאמה כזה נמצא גם בין הקליע לבין ארבעת כלי הנשק הנוספים שנתפסו ונבדקו לבקשת הצוות כמפורט לעיל.

19. **בנסיבות תיק זה, ובהתחשב בתוצאות השלמות החקירה שהתבקשו ובוצעו, כמפורט לעיל, נראה כי אין די ראיות להעמדת מאן דהוא לדין.**

עם זאת, גם בתיק זה יכולה נתיחת הגופה לקדם את החקירה. אכן, מהטעמים שהוסברו בהרחבה בפרשת עראבה (אירוע ו'), שעיקרם רלוונטיים גם לענין דנן, הסיכויים שהוצאת הגופה תקדם את החקירה אינם גבוהים, אולם סיכויים שכאלה בהחלט קיימים. אלא שמשפחת המנוח סירבה כאמור להוצאת הגופה.

לפיכך אנו ממליצים לגנוז תיק זה בכל הנוגע לפגיעה במנוח ובפצועים, אולם אם משפחת המנוח תשנה בעתיד, בטווח זמן סביר, את עמדתה בענין הוצאת הגופה מקברה לצורך נתיחתה, יהיה מקום לשקול בחיוב את חידוש החקירה.

דו"ח עדאלה

20. בדו"ח שהוגש מטעם ארגון "עדאלה" הועלו שלוש טענות מרכזיות הנוגעות להתנהלות מח"ש בעת החקירה.

א. אי בדיקת כלי נשקם של כל השוטרים שהיו מעורבים בעימות.

ב. אי זימונם לחקירה על ידי מח"ש של עדים שמסרו גרסתם לועדת אור או לאוספי החומר מטעמה.

ג. אי חקירת האירוע של הירי החי באויר אותו ביצע רייף.

הטענה בדבר אי בדיקת כל כלי הנשק

21. טענת דו"ח עדאלה היא, כי לא היתה סיבה שלא לבדוק את כל כלי הנשק בהם אחזו כל השוטרים שהיו בכל זירת כפר מנדא באותו היום. אלא שכפי שהוסבר לעיל, מח"ש תפסה

ובדקה את כל כלי הנשק שסברה כי היו בקוטר המתאים לקוטר הקליע שהגיש חושאן לועדה, ושנראו רלוונטיים לאירוע. כפי שפורט לעיל, נתפסו לאחר מכן אף ארבעה כלי נשק נוספים שכאלה. כל כלי הנשק האלה נבדקו, אלא שלא נמצאה התאמה בינם לבין הקליע. בנסיבות אלה, אין כלי נשק נוספים שניתן כיום לבדוקם.

22. לשלמות התמונה נציין, כי מדובר בקליע שהפצוע המציא לועדה ולא בקליע שנתפס על ידי חוקרי מח"ש מבית החולים. במשפט פלילי, להערכתנו, אף אם היה נמצא כלי הנשק שירה קליע זה, יכלה להתקבל טענת הגנה הנוגעת לפגם בשרשרת הראיות. למרות האמור, כיוון שהיתה בידי מח"ש ובידי צוות הבדיקה אפשרות לנסות להגיע לקצה חוט שיוביל אותנו לפוגע בחושאן, הוחלט לבצע כל בדיקת התאמה אפשרית.

23. אשר למנוח, גופתו לא נותחה עקב התנגדות המשפחה. לפיכך נמנע ממח"ש מידע חקירתי ממדרגה ראשונה, ביחס לשאלה אם נותר קליע בגוף המנוח ואם כן מה היה סוגו; ובהנחה שנוותר קליע שכזה, נמנע ממנה לבצע בדיקות השוואה בין הקליע לבין כלי הנשק שנתפסו.

הטענה בדבר אי חקירה נוספת של עדים שנשמעו בפני ועדת אור

24. טענה נוספת המובאת בדו"ח עדאלה, היא בדבר אי חקירתם של העדים שנשמעו כבר בפני ועדת אור או אוספי החומר מטעמה.

25. בנסיבות העניין, הערכתנו היא כי אין טעם ממשי בגביית גרסה נוספת משוטרים שעדותם כבר נגבתה לצורך ההליך שהתקיים בפני הועדה, ודבריהם בעניין התפתחות האירוע – ידועים, שכן הדבר לא יוביל לשינוי התמונה הראייתית ולקידום החקירה באופן אמיתי. לכך יש להוסיף את חלוף הזמן הרב מאז האירועים, המקשה על זכירתם. נדגיש, כי נסיונו מלמד, כי ברוב התיקים בהם בוצעו השלמות חקירה הכוללות גביית גרסה מעדים, מסרו השוטרים המעורבים, כי אינם זוכרים את שהתרחש או שהפנו לגרסאותיהם שבפני הועדה וחלק ניכר מאותם שוטרים אף לא הסכים לותר על החסיון.

הטענה לגבי הירי באויר שבוצע על ידי גיא רייף

26. טענה נוספת שבה דן הדו"ח, הינה אי חקירת אירוע הירי באויר שבוצע על ידי גיא רייף.

בטרם נעבור לבחון את הראיות הרלבנטיות לעניין זה, נבקש להדגיש, כי החשד המיוחס לרייף בקשר לאירוע זה, נוגע לירי באויר בלבד ולא לירי שגרם לפגיעות בגוף. עוד יצויין, כי כלי

הנשק של רייף נבדק בקשר לאירוע זה ולא נמצאה התאמה בינו לבין הקליע שהוצא מגופו של הפצוע חושאן¹².

27. כפי שיובהר בהמשך, קיים קושי ראייתי מסוים להוכיח כי רייף ירה אש חיה, וכי לא היתה הצדקה לירי זה. עוד נציין, כי אף אם ניתן יהיה להוכיח כי רייף ירה חי באויר, עדיין יהיה מקום לטענה, כי אין לבקר מעשה זה במסגרת הליך פלילי - בהתחשב בכך שנעשה במהלך פעילות מבצעית, על כל המשתמע מכך.

28. בנוסף, אף אם היה בידינו להוכיח כי רייף ירה באויר תחמושת חיה, וכי פעל בניגוד להנחיות המשטרה, עדיין ספק אם כיום יש מקום להגשת כתב אישום כנגדו על עניין זה. זאת, בשל חלוף הזמן הרב מאז האירוע – למעלה משבע שנים ולנוכח העובדה, כי רייף אינו משרת כיום במשטרה. האמור לעיל מתחזק בהתחשב בכך שמדובר בבחינת הירי החי שנורה באויר, כשלעצמו, ולא בירי שיש הוכחה שגרם לנפגעים.

29. מעבר לכל האמור, הרי שלאחר סקירת הראיות הנוגעות לאירוע הירי על ידי רייף הגענו למסקנה כי לא נוכל להוכיח, במידה הנדרשת בפלילים, את העובדה כי רייף ירה חי באויר ללא הצדקה, וכמובן די בכך, בלבד, לגניזת התיק בעניין זה. להלן נפרט בתמצית את הראיות בנדון, אולם תחילה נתייחס לקביעות הועדה בנושא זה.

עמדת הועדה

30. הועדה קבעה, כי רייף ירה באויר אש חיה מבלי שהיתה הצדקה לכך, ומבלי שהזהיר את הנוכחים, ובמעשה זה היה בכדי לגרום להלהטת הרוחות. כתמיכה למסקנה האמורה, הפנתה הועדה במיוחד לעדויות שמסרו ארבעה עדים: עאוני עטאללה, שהיה באותה העת רמ"ס בתחנת משגב, דוד אנקונינה, מפקד יס"מ לכיש והשוטרים דביר שטרית ואורן צריקר. להלן, לשם הנוחיות, יובאו הדברים, שצוטטו כבר לעיל, בשנית:

"...במסגרת האזהרה לפי סעיף 15 לחוק ועדות חקירה שנשלחה לגיא רייף, יש התייחסות לירי שירה גיא רייף בכפר מנדא ביום 3.10.00 בערב. העידו על כך עאוני עטאללה, אשר הגיע עם רייף למקום, והשוטרים דוד אנקונינה, דביר שיטרית, אורן צריקר ואחרים. על אף סתירות שנתגלו בין עדויות העדים, שוכנענו שגיא רייף ביצע ירי אש חיה כלפי מעלה מרובה שהיה עימו. הירי בוצע סמוך לשיחתו עם מוחמד קדח ולא היתה לו כל הצדקה בנסיבות המקרה, כפי שהעיד על כך רב פקד אנקונינה...".

הועדה הוסיפה וקבעה כי¹³:

¹² ר' עמי 60 לדו"ח מח"ש, תחת הכותרת: נסיבות פציעתו של חושאן.

¹³ ר' דו"ח הועדה, סעיף 270, עמי 754-753.

"...רב פקד רייף, כאמור, מכחיש ומכל וכל את הירי וממילא אינו טוען כי בנסיבות העניין הייתה לירי הצדקה כלשהי."

31. רייף מסר בגרסאותיו השונות בענין זה, כי אכן ירה באויר אולם לא עשה שימוש בתחמושת חיה, אלא בתחמישים בלבד. לדבריו, פעל כאמור, כיוון שחש סכנה לחייו עקב התקרבות ההמון¹⁴:

"...הגעתי למפקד הכוח אנקונינה שהיה ליד הצומת הראשית. בשלב הזה התקשרו אליי מהחפ"ק ונאמר לי לעזוב את המקום כי יש משהו שמתרחש בתוך הכפר ושאלו נעזבו את המקום. הם לא אמרו לי בדיוק מה קורה. אני התחברתי למפקד הכוח והכנו את השטח ליציאה. כאשר ההמון הבחין שאנו מראים התחלת קיפול כוחות היתה הסתערות נוספת על הכוח. שוטרים הגיבו בירי גז. אני אישית זרקתי רימון הלם או שניים. אם אני לא טועה יריתי תחמישים כי לא היה לי גומי. תחמיש הוא זה שמעיף את הגומי... לא יריתי נשק חי. גם לא היה לי חי..." (ההדגשות אינן במקור)

כן חזר על דברים אלה בעדותו בפני הועדה.

32. סקירה מדוקדקת של הראיות מעלה, כי ספק אם ניתן יהיה להוכיח ברמת הודאות הנדרשת בפלילים, כי רייף ירה אש חיה באויר ולא תחמישים בלבד, כטענתו. לעניין זה די אם נפנה לעדות רפ"ק אנקונינה, שדבריו הובאו על ידי הועדה כתמיכה מרכזית לטענה לפיה רייף ירה אש חיה.

33. אנקונינה נדרש לעניין בהודעתו השניה בפני אוספי החומר ומדבריו שם עולה, כי אינו יכול לקבוע חד משמעית האם עשה רייף שימוש בירי חי במהלך האירוע:

"לא ראיתי אותו יורה לכיוון אנשים. הוא ירה לאוויר. זה לא היה יכול להיות ירי של תחמישים. אני בעל מקצוע, זה לא רעש של תחמישים. אני לא מעריך שהיו שם תחמישים. עם זאת היתה שם לחימה, קשה לדעת את זה. אני לא יכול לומר בוודאות שלא היו שם תחמישים. לטעמי היו שם כדורים חיים. אני קצין קליעה בעברי, לוחם ימ"מ לשעבר."

בהקשר זה ראוי לציין, כי בגרסתו הראשונה בפני אוספי החומר, לא ציין אנקונינה כלל כי רייף ירה באויר.

כמו כן עולה מהתחקיר שבוצע¹⁵, כי אף שם לא הזכיר אנקונינה את הירי שביצע רייף ואחת ממסקנות אותו תחקיר היא, כי לא היה שימוש בירי חי בשום שלב.

¹⁴ ר' דבריו בפני אוספי החומר.

¹⁵ ר' מ/199.

34. עד נוסף שהוזכר על ידי הועדה, אורן צריקר, ציין בהודעתו בפני אוספי החומר כי אינו זוכר האם הקצין - שלאחר מכן התברר כי הוא רייף - עשה שימוש באמצעים :

**"שאלה: האם קצין זה עשה שימוש באמצעים כאשר היה בצומת ודיבר עם המכובדים?
תשובה: אני לא זוכר. היה לו נשק אבל אני לא זוכר אם עשה בו שימוש..."** (ההדגשות אינן במקור)

ובהמשך הדברים מסר כדלקמן :

**"אני חושב כי הקצין שהגיע ודיבר עם המכובדים ירה באויר, אך זה מעורפל ולא ודאי.
לא הגיעו אלינו כוחות נוספים בכל שלבי האירוע.
לא היה ירי חי באף שלב באירוע. הירי היה ירי גז וגומי בלבד."**

אמנם בעדותו הראשונה בועדה אישר העד, כי רייף ירה ירי חי, אך דבריו לאוספי החומר מטילים צל על אמינות עדות זו. יתירה מזו, בעדותו השניה בועדה, כשעומת עם דבריו הקודמים, ציין כי אינו בטוח מה אירע.

גם מעדות העד הנוסף, דביר שטרית, לא ניתן להוכיח, באופן הנדרש לשם הרשעה בפלילים, כי רייף ירה ירי חי דווקא.

אף עדותו של ורון לוי בהקשר זה אינה חד משמעית כלל ועיקר :

**"השופט תאודור אור: כן, עכשיו, אותו אדם בכחול, כשירה באויר, אתה יודע איזה ירי זה היה?
לוי ורון: לא.
השופט תאודור אור: יכול להיות שזה היה...
לוי ורון: (לא ברור) יכול להיות שזה היה ירי חי."**

נציין, כי עד זה לא הזכיר בפני אוספי החומר שרייף ירה באויר ועת נשאל על כך על ידי בא כוחו של רייף, לא ידע להסביר מדוע לא ציין עובדה זו.

אשר לעד הרביעי שהועדה ציינה את שמו, עאוני עטאללה, הוא אכן העיד כי רייף ירה ירי חי, אך הוא לא עומת עם האפשרות, לה טען רייף, כי דובר בירי תחמישים בלבד. כעולה מדברי אנקונינה, קשה מאוד להבדיל בין שני סוגי הירי, ודאי כאשר מדובר בירי המתרחש במהלך אירוע מבצעי ובמהלך פעילות מסוכנת.

35. מהמקובץ לעיל, עולה כי אין מחלוקת אמיתית, כי רייף ירה לכיוון האויר, שכן הוא עצמו אישר את הדברים, ואולם הסתמכות על דבריהם של העדים שנסקרו לעיל כדי להוכיח שירי זה היה ירי חי דווקא, הינה קשה וקיים ספק ממשי אם תספיק לשם הרשעה בפלילים.

לכך יש להוסיף את העובדה, כי למעט אנקונינה, איש מהעדים לא התייחס לטענתו של רייף לפיה מדובר בירי תחמישים ולא באש חיה ואף אנקונינה עצמו, כאמור, לא יכול היה לשלול טענה זו במידת הודאות הנדרשת לשם הרשעה בפלילים.

36. יש אף לציין, כי הועדה עצמה, אף שהגיעה למסקנה, במישור המנהלי, כי עובדת הירי החי הוכחה, מציינת כי קיימות סתירות בין דברי העדים עליהם היא מסתמכת וגם סתירות אלה יש לקחת בחשבון, בבואנו להעריך את משקל הראיות בפרשה זו לצורך הגשת תיק פלילי.

37. זאת ועוד: אף אם היה ניתן להוכיח כי רייף ירה באויר ירי חי, הרי שבנסיבות העניין, שאלת צידוק הירי אינה ברורה כלל, שכן חלק מהעדויות מלמדות כי הייתה סכנה ממשיית שיתכן והצדיקה פעולה כאמור. ונדגיש – המדובר בירי חי לא לעבר גופם של מתפרעים אלא כלפי מעלה, לצורך הרתעה, וככלל, כמובן שקל יותר להצדיק ירי שכזה מאשר ירי לעבר הגוף.

38. מכל הטעמים שפורטו לעיל, המלצתנו היא כי אין מקום להעמדת רייף לדין בעניין זה.

המלצה וסיכום

39. סיכומם של דברים, לאחר שבוצעה לפי בקשת הצוות השלמת חקירה הנוגעת לאיתור כלי נשק נוספים רלוונטיים ובדיקתם, ולאחר שהשלמה זו לא קידמה החקירה, אנו ממליצים להותיר את החלטת מח"ש על גניזת התיק בעינה.

יחד עם זאת, כפי שהמלצנו גם בפרשות אחרות, אם בעתיד, בטווח זמן סביר, תשנה משפחת המנוח את עמדתה ותסכים לפתיחת הקבר ולהוצאת הגופה לצורך נתיחתה, יהיה מקום לשקול בחיוב את חידוש החקירה.